

3 jaar, 8 maanden en 20 dagen

In de aanloop naar de verkiezingen op 27 juli in Cambodja, gaf Saing Soenthrith (39) journalist en oprichter van de Club of Cambodian Journalists, een interview. Hij overleefde als enige van zijn gezin het Pol Pot-regime tussen 1975 en 1979, dat - zoals elke Cambodjaan weet - 3 jaar, 8 maanden en 20 dagen duurde. Soenthrith werd te werk gesteld binnen het gruwelijke landbouwsysteem van de Khmer Rouge. Dit werd gekenmerkt door zware arbeid, te weinig en eenzijdig eten, de angst voor ziekten die vaak de dood zouden betekenen, en het gescheiden zijn van het gezin. Naast zijn levensverhaal, gaf hij een visie op de huidige politieke situatie in Cambodja.

De cursieve passages zijn afkomstig uit literatuur of andere media en niet uit het interview.

De burgeroorlog

Hij werd geboren in 1964 en verbleef 9 jaar op het platteland in Siem Reap (24 kilometer van de hoofdstad Phnom Penh) in de provincie Kandal. Vanwege de burgeroorlog tussen het door Amerika gesteunde Lon Nol-regime en de Khmer Rouge, moest zijn gezin in 1973 vluchten naar Phnom Penh. *De VS was overgegaan op massale bombardementen, die naar schatting 250.000 mensenlevens zouden kosten. Deze bombardementen zouden de wraakgevoelens van de burgers alleen maar vergroten. De Khmer Rouge maakte hiervan handig gebruik, en kreeg veel nieuwe steun.*

Zijn vader was leraar en kon ook in Phnom Penh weer werk vinden. Zijn moeder was afkomstig uit de hogere klasse; haar broer was ambassadeur voor Cambodja in Frankrijk, en een andere broer studeerde in Frankrijk. Toen de Khmer Rouge in 1975 de oorlog won, werden zij beide opgeroepen om Cambodja mee te helpen opbouwen. Alle intellectuelen die aan deze oproep gehoor gaven, verdwenen echter in de gruwelijke S21 gevangenis (nu het Tuol Sleng-museum). *Hier werd men (via marteling) gedwongen tot een bekentenis die 'anti-revolutionair' was. Vervolgens werd men daar en later in the 'Killing Fields' van Choeng Ek geëxecuteerd. Van de 16.000 personen die deze gevangenis binnentraden, overleefden het er slechts 7.*

Het Pol Pot-regime

Het leek allemaal zo mooi op 17 april 1975, eindelijk was Phnom Penh bevrijd en de burgeroorlog voorbij. Het bevrijdingsfeest van de bevolking zou echter al gauw uitlopen op een nachtmerrie. De hele stadsbevolking (op dat moment ongeveer anderhalf miljoen mensen) kreeg de opdracht de stad binnen drie dagen te verlaten. Men werd verteld dat de Amerikanen de stad zouden bombarderen. Iedereen moest terugkeren naar haar geboortegrond, als men in Phnom Penh geboren was betekende dit het land van de (verre groot)ouders. Het gezin van Soenthrith hoefde 'maar' 24 kilometer te lopen, dit duurde echter 2 weken omdat bepaalde wegen waren afgesloten. Men moest maar zien hoe men aan voedsel kwam nadat de meegebrachte voorraad op was, en men overnachtte vaak onder provisorische afdaken van palmbladen. Anderen die honderden kilometers moesten lopen overleefden deze ontberingen soms niet.

In het dorp aangekomen moest men zich melden bij 'Angkar', wat 'de organisatie' betekent. Dit was de naam van het regime gedurende al die tijd, ook in 1979 had de burgerbevolking nog nooit van Pol Pot gehoord. Men werd opgesplitst in 'the old people', dit waren degenen die al lid waren van de Khmer Rouge voor 1975 (*over het algemeen afkomstig van het platteland*), en 'the new people' dit waren alle anderen *en vaak afkomstig uit de steden*. 'The old people' waren degenen die vanaf nu de lakens uitdeelden, en vertelden welke werkzaamheden verricht moesten worden. *De Khmer Rouge had onder haar leden een diepe haat ontwikkeld tegen de door westers kapitalisme en materialisme beïnvloede stedelingen.*

Hij leefde in het begin nog samen met zijn ouders en zijn broer en zus, na drie maanden werden de gezinnen echter opgesplitst. Dit was de laatste keer dat hij zijn familie zag. "Ik voel me nog steeds zeer droevig als ik dit verhaal vertel."

Vanaf nu leefde hij samen met jongens van dezelfde leeftijd (8 tot 14 jaar) in de 'mobiele jongensgroep'. Zo waren er ook mobiele meisjesgroepen, jeugdgroepen (15 tot 24 jaar), en volwassenengroepen (ouder dan 25 jaar). Sommige gezinnen of pasgetrouwde stellen kregen nog wel eens de kans om elkaar te ontmoeten. Jongere kinderen mochten bij hun moeders blijven, die overdag echter werkten. De kinderen werden dan opgevangen in een soort creches. Dit gold ook voor de babies vanaf 2 tot 4 weken oud. Op deze leeftijd konden de moeders volgens het regime, efficiënter worden ingezet op het veld, dan dat men voor de kinderen zorgde. Voor en na het werk mocht men echter nog wel de babies voeden. Het scheiden van gezinnen deed men onder andere om loyaliteit naar de partij te kweken, in plaats van loyaliteit naar de familie. *Op dit punt verschilde het regime sterk van de situatie in China, hoewel de leiding wel sterk door Mao beïnvloed was en gesteund werd door China.* Een mobiele jongensgroep bestond uit 10 kinderen, en werd geleid door een leeftijdsgenoot afkomstig uit 'the old people'. Er waren in zijn dorp ongeveer 30 jongensgroepen, die weer geleid werden door twee superieuren die ook de werkzaamheden planden afhankelijk van het seizoen. Zo werd Soenthrit onder andere ingezet bij het verzamelen en snijden van bladeren voor het maken van organische mest, het graven van irrigatiekanalen, het oogsten en dorsen van rijst, en het hoeden van vee. Een werkdag duurde 12 tot 16 uur, soms werd ook s'avonds doorgewerkt onder de volle maan. Scholen en religies waren afgeschaft, dus moest men 7 dagen per week werken. De enige informatie die men kreeg kwam via Khmer-liederen vol van propaganda.

Elke avond was er een evaluatiegesprek met de groepsleider, waarbij iedere jongen persoonlijk voor de groep werd bekritiseerd over zijn lage werktempo, te lange rustpauzes en dergelijke. Na een aantal maanden werden de groepen opnieuw ingedeeld, zodat er geen groepsband kon ontstaan.

Zijn eten bestond vrijwel alleen uit rijstsoep, "met veel water en weinig rijst." "Ik herinner me nog steeds de verrukkelijke reuk van rijst uit een palmrieten mand. Hoewel ik daarna vele soorten voedsel gegeten heb, onder andere ingeblikt voedsel, is deze reuk mij het meest dierbaar". Ook had hij zeer gebrekkige kleren. Hij verloor kilo's gewicht, maar jongens die ziek werden waren slechter af. In het begin moest men doorwerken hoewel men ziek was. Als men niet meer kon, werd men afgevoerd naar een ziekenhuis. "Men had echter geen medicijnen, dus werd men geïnjecteerd met cocosmelk." Hij toont me vervolgens dat de jongens dit niet overleefden.

Om zijn karige dieet wat aan te vullen ving hij af en toe zoetwaterkrabben, insecten of muizen. Die verstopte hij dan onder zijn kleren, en kookte hij s'nachts in het geheim. Ook kon hij af en toe wat bananen achter over drukken. Het stelen van groente, fruit of vlees was echter streng verboden. Een jongens die de verleiding niet kon weerstaan, werd opgepakt omdat hij een kip had gestolen. Hij werd vervolgens twee dagen voor iedereen zichtbaar vastgebonden met een strak plastic touw aan een paal. *Hij gaat tegen een paal staan in op het terras bij het guesthouse om het voor te doen. Een groep toeristen aan een tafel vlakbij gaat vrijwel ongestoord verder met hun kaartspel.*

Hierdoor werden zijn handen van de bloedtoevoer afgesneden en ontstonden er bloeditstulpingen op zijn armen. Hierop kwamen muggen af, en werden mieren aangebracht door de leiding. Ook kreeg hij geen eten en drinken. Hoe zeer hij ook smeekte om water, Soenthrit kon niets doen. Na twee dagen was hij er zo slecht aan toe dat hij niets liever deed dan sterven, zelfmoord was echter onmogelijk. Vervolgens werd hij doodgeslagen met een bamboestok door de groepsleider. "Door zijn zwakte waren twee tot drie stokslagen al genoeg."

Hij werd in tegenstelling tot de jeugd- en volwassengroepen niet bewaakt door jongens met geweren. "Maar we waren als een vis in een net, als in een gevangenis zonder muren." Aan vluchten dacht hij echter niet want: "The Angkar-pineapple had many eyes." (De Angkar-organisatie was te vergelijken

met een ananas; je werd van alle kanten bespioneerd.) Ook zou hij als kind niet geweten hebben hoe te overleven buiten de werkkampen.

Het einde van het regime

Dit leven vol ontberingen ging door voor 3 jaar, 8 maanden en 20 dagen. Hij blijft deze cijfers opdreunen als we het over het Khmer Rouge-regime hebben. Soenthrith was ondertussen het besef van tijd en seizoenen compleet kwijt. Alleen de zon en de maan gaven nog wat houvast. *Pol Pot had 1975 tot het jaar 0 gebombardeerd, daarbij werden buitenlandse tijdsaanduidingen en producten, en ook geld niet meer gebruikt. Het lijkt erop dat men mensen alleen nog zag als een soort levende machines, die alleen behoefte hebben aan informatie over hun werk. Het bleek dat Pol Pot ook zeer weinig buiten Phnom Penh verscheen, en een slecht beeld had van de gevolgen van zijn beleid. Zo werden productiecijfers die te laag uitvielen altijd geweten aan de mensen zelf of zelfs aan de sabotage door 'de vijanden' binnen de partij, in plaats van aan de natuurlijke omstandigheden. Als eenmaal de verdenking op een bepaald district of provincie van 'anti-revolutionaire' activiteiten was gevallen, dan was dit hele gebied verdacht en was er grote kans dat een groot deel van de mensen en ieder geval de Khmer Rouge leiding werd vermoord. Dit gebeurde in bepaalde delen van de 'Oostelijke Zone', toen bleek dat men de mensen beter behandelde (meer naar Chinees model), ook verdacht men hen van Vietnamese invloeden omdat men dichtbij de grens woonde. Vervolgens verdwenen grote delen van de leiding van hoog tot laag in de S21-gevangenis. Een ander gedeelte vluchtte naar de Vietnam, en vocht later mee aan Vietnamese zijde. Hiertoe behoorden de latere presidenten Heng Samrin en Hun Sen.*

Uiteindelijk was de ziekelijke achterdocht van Pol Pot, die in iedereen vijanden zag die hem zijn machtspositie zouden kunnen afpakken, het begin van het einde. Zelfs mensen die vanaf het begin van de jaren 50 aan zijn zijde stonden, en waardevol voor de partij waren geweest, werden opgepakt. Op een gegeven moment was vrijwel het gehele ervaren en intellectuele kader geëxecuteerd. Het kostte Vietnam in 1978 en 79 dan ook slechts twee weken om vrijwel het gehele land te veroveren. Deze inmenging in een soevereine staat ging toen met veel internationaal protest gepaard.

Soenthrith hoorde op een avond tijdens het rijstdorsen plotseling geweervuur en vuurwerk in de verte. Het waren de Vietnamezen die hij overwinning vierden in het Olympisch Stadium van Phnom Penh. De morgen erna werden de groepen ontbonden, en kreeg men de opdracht van de groepsleiders om op zoek te gaan naar de families. Hij rende vervolgens naar zijn ouderlijke huis, en wachtte daar tevergeefs een week op zijn ouders, broer en zus. Hij zag wel andere mensen terugkeren naar zijn dorp, die hem zeiden dat ze waarschijnlijk dood zouden zijn. "Anders waren ze wel teruggekomen." Wanhopig ging hij naar Phnom Penh, misschien dat ze in hun huis aldaar zouden zijn. Hij keerde terug in 'ghosttown' waar nog maar 2.000 tot 3.000 mensen leefden. Uiteindelijk ontmoette hij een neef, die echter terugging naar een stad verderop. De waarheid werd hem steeds duidelijker, en hij voelde zich diep ongelukkig alleen in het huis. Hij kon overleven door cocosnoten uit de bomen te halen, die toen in grote getalen in de stad groeiden.

Op weg naar de journalistiek

Na ongeveer vijf maanden ontmoette hij een van de 7 monikken die het nieuwe bewind had aangewezen om het boeddhistische geloof nieuw leven in te blazen. Hij mocht blijven en was vanaf nu 'pagoda boy'. Dit betekende in ieder geval weer voldoende voedsel en hij kon ook zijn voortgezet onderwijs afmaken. Hij schreef zich in voor een beurs die recht gaf op een studie in de voormalige Sovjetunie. Hij had geluk en mocht samen met 12 andere Cambodjanen gedurende 5 jaar naar Stalingrad, waar hij techniek studeerde. Hier ontmoette hij studenten uit andere andere Oost-Europese landen, Afghanistan, Vietnam, Mongolië en Laos.

Bij terugkomst verbleef hij weer een aantal jaren in het klooster, studeerde Engels aan de universiteit van Phnom Penh en verdiende ondertussen wat bij als Russische leraar. *Vietnam stond sterk onder invloed van Rusland namelijk, totdat Gorbatsjov in 1989 de geldkraan dichtdraaide en men zijn troepen uit Cambodja moest terugtrekken.*

Hij raakte persoonlijk betrokken als tolk in de aanloop van het vredesproces in Jakarta in 1998, en nadat op 23 oktober 1991 het verdrag van Parijs was gesloten, vond hij werk als tolk voor de vele journalisten die op Cambodja afkwamen. Hij verdiende \$ 50 per dag; "I started to be the rich guy." Hij werkte ook voor de UNTAC, de tijdelijke UN-autoriteit voor Cambodja, die onder andere de grensposten met de omliggende landen moest bewaken. In 1993 maakte hij de overstap naar de journalistiek, eerst voor Associated Press en later voor een Cambodjaans dagblad waar hij nog voor werkt.

Zijn visie op de huidige politieke situatie

Door zijn werk kon hij een visie ontwikkelen op de geschiedenis en huidige politieke situatie. Op de vraag van mij of hij blij was dat Vietnam hen uiteindelijk bevrijdde, antwoordt hij ontkennend. "Vietnam heeft gewoon gewacht met de invasie totdat het land en de Khmer Rouge zwak genoeg waren. Als men ons echt wou helpen, hadden ze veel eerder kunnen aanvallen." Hij is ook verbolgen over het feit dat Vietnam (en Thailand) Cambodjaans grondgebied hebben ingenomen, al dan niet met hulp van de Fransen (de voormalige kolonisator).

Hoewel de huidige regering spreekt van 10.000 tot 20.000 Vietnamese migranten, zijn er ondertussen 1 tot 2 miljoen Vietnamezen in het land. Ze kregen daarbij heel makkelijk een verblijfsvergunning, en mogen al na 5 jaar stemmen. Soenthrith zegt dat ze ondertussen een meerderheid in de legertop hebben, de Cambodjanen bemannen slechts de lagere posities. De huidige Cambodia Peoples Party die sterk gelieerd was met de Vietnamese bezetters tussen 1979 en 1989, regeert al jaren het land, al dan niet in coalitie met de koningsgezinde Funsinpec-partij. De CPP-leider en huidige president Hun Sen doet er alles aan om zijn machtspositie te behouden. Dit ging rond de vorige verkiezingen in 1998 gepaard met een groot aantal politieke moorden, en het gooien van granaten in een demonstratie van aanhangers van de Sam Rainsy-partij in 1997. Ook werden de partijkantoren van concurrerende politieke partijen vernietigd.

De komende verkiezingen die Soenthrith als journalist verslaat, zullen weer een spannende tijd betekenen voor Cambodja. Tot nu toe zijn er nog geen geweldsuitbarstingen geweest, maar de verhoudingen liggen nog steeds gevoelig. Wel zijn er al een aantal moorden en intimidaties in verband gebracht met het lidmaatschap van politieke partijen. CPP is ondertussen rijk geworden van de corruptie onder andere via illegale houtkap, en heeft het meeste geld voor de verkiezingscampagne. Ook is zij het beste georganiseerd op lokaal niveau met name op het platteland. Hier worden dorpingen vaak onder druk gezet door de plaatselijke dorpsleiders, om vooral op de CPP te stemmen. Onder andere wordt gezegd dat men niet anoniem kan stemmen, ook worden er religieuze ceremonies gehouden waarbij men trouw aan de partij zweert. Funsinpec, geleid door de zoon van koning Sihanouk, heeft als coalitiepartij, hoewel vrijwel onmachtig, ook weinig betekent voor de armste delen van de bevolking. Net als in de tijd van Pol Pot lijkt het belangrijkste te zijn, hoe aan de macht te blijven. Soenthrith zegt dat het nu 'giving season' is, dat betekent dat er plotseling allerlei investeringen gedaan worden die de bevolking ten goede komen zoals het bouwen van scholen en het verbeteren van wegen. De hoop en de steun van de VS gaat ondertussen uit naar Sam Rainsy en zijn gelijknamige partij. Deze voormalige Funsinpec-minister is indertijd opgestapt als protest tegen de corruptie. Hij zegt nog steeds onder andere de corruptie en de illegale houtkap te willen aanpakken. Het lijken in ieder geval eerlijkere verkiezingen te worden, zo krijgen alle partijen zendtijd op de TV. De vraag is echter of de CPP een eventueel verlies zal accepteren.

Nog steeds op zoek naar antwoorden

Soentrith zegt dat hij uiteindelijk ondanks alle ontberingen nog veel van zijn leven heeft kunnen maken. Wel drukt het verlies van zijn familie nog steeds een zware stempel op zijn leven. Hij gaat ondertussen naast zijn werk verder met het onderzoek naar vooral de Khmer Rouge periode, en naar zijn familie. Hij heeft zojuist achterhaald dat er drie overlevende mensen zijn die samen met zijn vader gevangen hebben gezeten. Deze wil hij nog interviewen, om in ieder geval iets meer over hem te weten te komen. Van de rest van de familie ontbreekt elk spoor, net als van de meerderheid van de twee tot drie miljoen andere slachtoffers (de schattingen lopen nog steeds uiteen).

Guus Geurts
Phnom Penh – Cambodja
Juli 2003

Naschrift 29 augustus 2003

De verkiezingen hebben inmiddels plaatsgevonden, maar de uitslag is nog steeds niet officieel bekend. De CPP van Hun Sen lijkt te hebben gewonnen, maar heeft geen tweederde meerderheid volgens de onofficiële uitslag. De CPP heeft dus een tweede coalitiepartner nodig. Sam Rainsy en Funsinpec willen echter een coalitie van drie partijen, en tevens een nieuwe president (vanuit de CPP). Zij hebben duidelijk genoeg van Hun Sen die nu bijna twintig jaar aan de macht is. De CPP weigert op haar beurt in te gaan op dit voorstel. Koning Sihanouk heeft inmiddels tot kalmte opgeroepen, en adviseert een tweepartijen coalitie, en kiest dus de kant van de CPP. Hij gaat hierbij dus in tegen de zin van zijn zoon, die Funsinpec leidt. De situatie kan geheel uit de hand lopen als geen van de partijen haar standpunt opgeeft. Dat zou het zoveelste gewapende conflict in dit toch al zo getroffen land kunnen beteken.